

MINOR SPIRIT:
Kenmerken en motieven van
HBO-Studenten

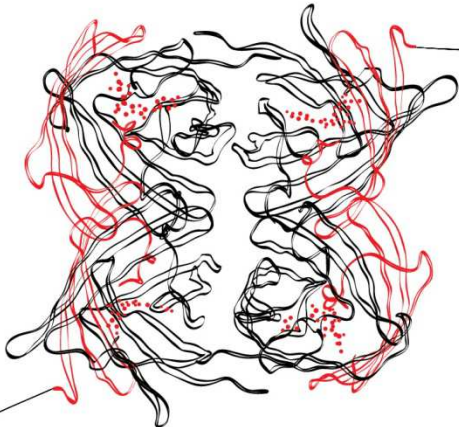
BACHELORTHESE PSYCHOLOGIE

Kamila Queitsch
s1093851

Universiteit Twente, Enschede
Faculteit Gezondheid en Technologie

Begeleiders:
Dr. Gerben Westerhof
Dr. Anneke Sools

23.08.2013

Abstract

Purpose. The growing interest in spirituality in the society has the effect that social workers need to be appropriately trained to fulfill their patients' needs. The present study was designed to examine which traits the students who have chosen for the minor Spirit have and which motivation they had to choose for it. The aim was to find the main reasons for students to deal with spirituality and to define what kind of students are willing to do so.

Methods. This study consists of a quantitative and a qualitative part. The quantitative part consists of three questionnaires: a questionnaire to find out the demographic data, the International Personality Item Pool (IPIP) to identify the BIG 5 personality traits and the Growth Motivation Index (GMI) to identify the student's motivation to grow within their personality. To have a comparison, a second group of students from the minor Geestelijke Gezondheid (mental health) was also tested. The study was performed among 37 students from the minor Spirit and 14 students from the second group. For the qualitative part three students were interviewed with the aim to find out their personal motivations for their choice.

Results. There were no significant differences found within the demographic data, sex and age. The IPIP added a difference between the groups in the personality trait conscientiousness. The students of the Geestelijke Gezondheid minor scored higher. The students of the group Spirit scored higher in the dimensions agreeableness and openness to experience than in other dimensions. Also, no significant differences were found with the GMI. The students scored highest in the dimension Experiential Growth. The motivations which arise from interviews are intrinsic and have a professional or personal view. The students are searching for answers of questions about their life.

Conclusions. This study shows that the traits of the Spirit-students are not much from other students. They have chosen for the minor to learn more about themselves and to come further with their search for the sense of their life. With this knowledge they feel better to work with patients or workmates.

Samenvatting

Achtergrond. De groeiende interesse van de maatschappij in spiritualiteit heeft het effect dat de opleiding van therapeuten of werknemers in sociale bereiken moet worden aangepast. Het doel van deze studie is om uit te vinden welke kenmerken de studenten die zich voor de minor Spirit hebben ingeschreven hebben en welke motieven zij hadden om mee te doen. Er werd getracht uit te vinden waarom studenten zich met spiritualiteit uiteen willen zetten. Als deze gegevens beschikbaar zijn zou het makkelijker zijn om de studenten aan te spreken en rekening te houden met hun doelen en wensen.

Methoden. Dit onderzoek bestaat uit een kwantitatief en een kwalitatief deel. Het kwantitatieve deel bestaat uit een vragenlijstbatterij met vragen over de demografische gegevens, de International Personality Item Pool (IPIP) en de Growth Motivation Index (GMI). De IPIP meet de persoonlijkheidstrekken volgens de Big 5 en met de GMI werd gemeten of de studenten een hogere bereidheid hebben om persoonlijk te groeien. De gegevens werden vergeleken met de gegevens van studenten die de minor Geestelijke Gezondheid (GGZ) hebben gevolgd. Voor de kwalitatieve deel werden er drie studenten geïnterviewd om hun persoonlijke motivaties te ervaren.

Resultaten. Bij de demografische gegevens en de GMI werden er geen significante verschillen gevonden. De GMI laat zien dat de Spirit-studenten de hoogste score bij Experiential Growth hadden. Met behulp van de IPIP werd gevonden dat de studenten bij de dimensie zorgvuldigheid verschillen. De studenten uit de Spirit groep hadden de hoogste scores op de dimensies openheid voor ervaringen en goedaardig en warm. De interviews leverden intrinsieke motieven op die van persoonlijke en professionele aard zijn; de studenten zijn op zoek naar antwoorden op hun persoonlijke levensvragen.

Conclusie. Deze studie laat zien dat er geen verschillen zijn bij de kenmerken van de Spirit-studenten in vergelijking met de GGZ-studenten. Zij hebben voor de minor gekozen om meer over de zin van het leven en over zichzelf te leren. Met deze kennis willen zij een betere relatie met hun cliënten en collega's opbouwen.

Inhoudsopgave

Abstract	2
Samenvatting	3
1. Inleiding	5
1.1. Spiritualiteit en het belang daarvan	7
1.2. Persoonskenmerken	8
1.3. Motivatie	11
1.4. Onderzoeksvraag	12
2. Methoden	13
2.1. Het programma van de minor Spirit	13
2.2. Design	14
2.3. Deelnemers en procedure	14
2.4. Materiaal	15
2.4.1. Vragenlijst demografische gegevens	15
2.4.2. Vragenlijst persoonlijkheidskenmerken	15
2.4.3. Vragenlijst motivatie tot groei	16
2.4.4. Interviews	16
2.5. Analyse	18
3. Resultaten	19
3.1. Resultaten demografische gegevens	19
3.2. Resultaten persoonlijkheidskenmerken	20
3.3. Resultaten motivatie tot groei	21
3.4. Resultaten interviews	22
3.4.1. Interview 1 – Paul	22
3.4.2. Interview 2 – Mirjam	23
3.4.3. Interview 3 – Sarah	25
3.4.4. Resultaten interviews per subvraag	26
4. Discussie	29
4.1. Conclusie	30
4.2. Beperkingen van dit onderzoek	34
4.3. Aanbevelingen	35
Referentielijst	37
Bijlagen	42

1. Inleiding

In vele beroepen is het altijd noodzakelijk op de hoogte van nieuwe technologieën of nieuwe inzichten van de wetenschap te blijven. Bijscholing hoort bij het werkveld van vele mensen. In het gebied van sociale opleidingen is het belangrijk de behoeften van mensen en/of cliënten te kennen. Deze behoeften zijn verschillend binnen culturen en tijdperken.

In de literatuur wordt aangetoond dat de interesse in spiritualiteit in de maatschappij de afgelopen jaren is gegroeid (Zinnbauer, Pargament & Scott, 1999; Piedmont, 1999; MacDonald, 2000). Rindfleisch (2005) noemt deze interesse een groeiende sociaal fenomeen. Ze heeft in haar analyse van verschillende “new age”-artikelen gevonden dat er een afwending van traditionele religies in richting interesse in spiritualiteit of “turn to the self” bestaat (p. 344). Daarnaast heeft ze geconcludeerd dat secularisatie en consumptie dominante ideologieën in de westerse wereld zijn. Aanvullend stelt ze ook de invloed van oriëntaalse religies voor de stijgende interesse in spiritualiteit en de zoek naar “turn to the self” verantwoordelijk. Ze citeerde Roof (1999) dat er een soort spirituele supermarkt bestaat waar iedereen zijn geloof kan kiezen. Het verdwijnen van traditionele religies betekent niet dat de mensen geen geloof meer hebben; zij zijn steeds nog op zoek. Rindfleisch zegt over dit thema dat de mensen behoefte hebben aan nieuwe vormen van zelfontwikkeling en een constante behoefte om zichzelf steeds opnieuw uit te vinden. York (2001) is er mee eens. Tot het eind van het negentiende eeuw was religie iets waar iemand mee geboren was, religie was geen keuze. Boeken, tijdschriften, televisie en het internet hebben de kennis over verschillende religies vergroot. De interesse in traditionele religies verdwijnt. Hij zag ook de “new age”-beweging en definieerde deze onder andere daarmee dat elk individu er zelf verantwoordelijk voor is zijn eigen realiteit te creëren.

Het is belangrijk om deze interesse van de maatschappij en deze trend ook te verwerken in het sociale werkveld. Al in 1989 hebben Sanzenbach, Canda en Vincentie geconcludeerd dat werknemers in sociale bereiken bereid moeten zijn om met cliënten om te gaan die een diversiteit aan religieuze en spirituele behoeften hebben. Narayanasamy (2006) heeft gevonden dat de veronachtzaming van de spirituele behoeften van een cliënt ertoe kan leiden dat de cliënt zich geïsoleerd voelt. Lang werd deze trend genegeerd maar door de toename aan literatuur met betrekking tot sociale arbeid en spiritualiteit is te zien dat het onderwijssysteem er nu rekening mee houdt (Russel, 1998). Ook Brawer, Handal, Fabricatore, Roberts en Wajda-Johnston (2002) vonden dat de interesse en het begrip voor spiritualiteit bij de studenten is gegroeid. Volgens hun hebben weinig psychologen een professionele opleiding met betrekking tot spiritualiteit en religie genoten. Ook hebben zij in

de VS de trend gezien om meer cursussen aan te bieden die spiritualiteit voor psychologen leren.

Volgens Russel (1998) moeten studenten hun eigen spiritualiteit kennen om cliënten te helpen die zich ermee bezig houden. Gilligan ondersteund deze these. Volgens hem is het belangrijk te leren hoe men juist op de spirituele en religieuze behoeften van cliënten moet reageren. Het is belangrijk dat de studenten hun eigen spirituele behoeften leren kennen om anderen te kunnen helpen. Lama Shenpen Drolma (2003) heeft hiervoor een goede metafoor gebruikt. Ze zei:

Trying to change the world without changing our mind is like trying to clean the dirty face we see in the mirror by rubbing the glass. However vigorously we clean it, our reflection will not improve. Only by washing our own face and combing our own unkempt hair can we alter the image. Similarly, if we want to help create conditions that foster peace and well-being in the world, we first need to reflect those qualities ourselves (p. 4).

Ook in Nederland werd deze trend niet verzuimd. In Utrecht werd in 1989 de Universiteit voor Humanistiek gebouwd. De centrale leerdoelen zijn eigentijdse vragen over zingeving, levensbeschouwing en de inrichting van een humane samenleving (Over de Universiteit, 2013, para. 4). De Saxion Hogeschool in Enschede biedt sinds het schooljaar 2010/2011 de minor Spirit aan. De minor is bedoeld voor studenten die zich zelf beter willen leren kennen en hun eigen persoonlijke zin in hun leven willen vinden. Het idee daarbij is dat mensen die zichzelf beter kennen en meer over hun eigen behoeften weten, andere mensen beter kunnen helpen en daardoor ook professionelere werknemers kunnen zijn (Spirit!, 2013).

Er is echter nog weinig onderzoek gedaan over het type mens dat interesse toont in spiritualiteit. Er is daarom weinig bekend over de vraag welke mensen een doelgroep zouden kunnen zijn voor opleidingen die spiritualiteit bevorderen, zoals de minor Spirit. In deze studie zal daarom worden onderzocht welke kenmerken en motivaties studenten hebben die zich vrijwillig voor de minor Spirit hebben ingeschreven.

In deze inleiding wordt eerst ingegaan op het begrip spiritualiteit en de voordelen daarvan die in onderzoek gevonden zijn. Verder wordt er ingegaan op de kenmerken van spirituele mensen en de motieven om zich daarmee bezig te houden.

1.1. Spiritualiteit en het belang daarvan

Om te kunnen concluderen wat de kenmerken en motieven zijn voor iemand om zich met spiritualiteit bezig te houden, moet eerst gedefinieerd worden wat er met spiritualiteit bedoeld wordt. In de wetenschappelijke literatuur worden er verschillende definities voor spiritualiteit gegeven. Piedmont (1999) heeft spiritualiteit als volgt beschreven: “Spiritual Transcendence refers to the capacity of individuals to stand outside of their immediate sense of time and place to view life from a larger, more objective perspective. [...] Transcendence is a fundamental capacity of the individual, a source of intrinsic motivation that drives, directs, and selects behaviors.” (p. 988). Puchalski et al. (2009) hebben in hun artikel over de Consensus conferentie in Californië 2009 een samenvatting over de inhoud van de conferentie gegeven. De conferentie werd gehouden om een forum te bieden om over spirituele gezondheidszorg te praten. Deelnemers aan de conferentie waren fysici, verpleegkundigen, psychologen, sociaal werkers, geestelijken en gezondheidszorg administrators uit 40 staten. Zij hebben de in de conferentie besproken definities voor spiritualiteit als volgt samengevat: “Critical elements of the definition included meaning, connectedness to spirituality as an aspect of humanity, and the search for the significant or sacred. In addition, spirituality was defined as being inclusive of philosophical, religious, spiritual, and existential issues [...]” (p. 886-887).

Spiritualiteit wordt in de literatuur in verbinding gebracht met zingeving en religie (Fry, 2000). Het begrip persoonlijke zingeving werd door Kuin en Westerhof (2007) gedefinieerd als een proces. Door dit proces plaatsen de mensen hun leven in een breder perspectief, geven hun leven richting en gaan op zoek naar de betekenis van hun leven. Fry (2000) concludeerde dat mensen die hun leven als betekenisvol ervaren minder gevoelig voor depressies zijn.

Er worden ook onderzoeken gevonden die alleen spiritualiteit en religie in verbinding brengen. Zinnbauer et al. (1999) zeggen over dit thema dat religie en spiritualiteit verschillend maar toch verwant zijn. Spiritualiteit kan voor iedereen iets anders betekenen. Er zijn mensen die religieus zijn en spiritualiteit met god verbinden, maar er zijn ook mensen die niet in god geloven maar toch spiritueel zijn omdat zij bijvoorbeeld geloven dat meditatie ze kan helpen om stress beter te verwerken.

Samenvattend hebben spirituele mensen een geloof. Daarbij maakt het niet uit in wat zij geloven en of dat zij religieus zijn. Zij zijn op zoek naar de zin in hun leven en een bredere visie op het leven. De vraag naar zingeving in hun leven is voor hun dus een belangrijk vraag.

Er zijn, zoals genoemd, veel onderzoeken te vinden over de voordelen van het bezighouden met spiritualiteit of zingeving. Vaak werd geconcludeerd dat mensen die zich meer met religie en spiritualiteit bezighouden gezonder leven en daardoor ook fysiek gezonder zijn (Bennett, Shepherd, & Janca, 2012). In hun boek *Psychologie van de levenskunst* hebben Westerhof en Bohlmeijer (2010) deze conclusie kunnen steunen: “Vooral depressie en een gebrek aan zingeving lijken erg dicht bij elkaar te liggen.” (p.155). Dus is het van voordeel voor de geestelijke gezondheid om zich met zijn leven te bevatten en de zin in het leven te zoeken. Verder hebben Korte, Bohlmeijer, Cappeliez, Smit en Westerhof in hun onderzoek naar de effecten van een life review therapy bij ouderen met lichte depressieve symptomen van 2012 geconcludeerd dat deze therapie als een vroege interventie zeer effectief is. Ze vonden dat er na de therapie minder depressieve symptomen en minder angst-symptomen werden getoond. Bovendien werd er nog een significante verbetering in de positieve mentale gezondheid gevonden.

Jong (2013) heeft in zijn onderzoek naar het effect van spiritualiteit en het bezighouden met de eigen emoties aangetoond dat spiritualiteit en aandacht op eigen emoties apart of samen een positief effect op de ontwikkeling van de eigen maturiteit of de persoonlijke groei kan hebben. Verder vond hij dat mensen die spiritueel zijn en bewust bezig zijn met hun eigen emoties beter kunnen meevoelen, intellectueler, meer begripvol en vreedzamer zijn.

1.2. Persoonskenmerken

Onderzoeken die zich hebben gericht op kenmerken van personen die interesse in spiritualiteit tonen hebben vaak een focus op demografische gegevens.

Diallo (2013) heeft een onderzoek naar de interesse van mensen, die in behandeling zijn omdat zij verslavingsproblemen hebben, in een therapie met betrekking tot spiritualiteit en religie gedaan. Hij vond dat de meest geïnteresseerde mensen christenen en oudere mensen waren. Verrassend was volgens hem dat er geen significante uitkomsten waren voor sekseverschillen terwijl hij verwacht had dat vrouwen er meer geïnteresseerd zouden zijn dan mannen. Zijn verwachtingen waren berust op vorige onderzoeken die geconcludeerd hadden dat mannen niet zo religieus zijn als vrouwen (Vaus & McAllister, 1987). Een reden voor deze uitkomst zou echter kunnen zijn dat er weinig proefpersonen in zijn onderzoek zaten (n = 84).

Verder hebben Smith et al. (2008) ook geconcludeerd dat vrouwen en oudere mensen eerder bereid zijn om alternatieve medicijn (mind-body medicines) te gebruiken. Tot mind-

body medicijnen horen autogene trainingen, biofeedback therapie, meditatie, yoga en tai chi. Vrouwen waren, meer dan mannen, geïnteresseerd in autogene trainingen, yoga, tai chi, massages en individuele gebeden. Oudere mensen waren meer dan jongeren geïnteresseerd in autogene trainingen, biofeedback, yoga, tai chi, acupunctuur en genezende aanrakingen (healing touch). Zij beargumenteren het feit dat vrouwen er eerder geïnteresseerd in zijn met de uitkomsten van het onderzoek van Hoeksema, Larson en Grayson (1999). Hoeksema et al. hebben geconcludeerd dat vrouwen meer gefocuseerd zijn op innerlijke ervaringen en emoties en vaker piekeren dan mannen.

Sommige onderzoeken hebben zich niet op demografische gegevens maar op persoonlijkheidskenmerken gefocuseerd. De meeste onderzoeken werden in relatie met de Big 5 dimensies van persoonlijkheid gedaan.

Deze 5 dimensies zijn: extravertie tegenover introvertie (extraversion vs. introversion), goedaardig en warm tegenover kwaadaardig en kil (agreeableness), zorgvuldigheid (conscientiousness), neuroticisme tegenover emotionele stabiliteit (neuroticism vs. emotional stability) en openheid voor ervaringen en intellect (openness to experience and intellect) (Goldberg, 1990; Kotrla Topić, Perković Kovačević & Mlačić, 2012). *Extraversie* is een persoonlijkheidskenmerk voor mensen die graag veel mensen om zich heen hebben. Deze mensen zijn actiever, prefereren spannende activiteiten, kunnen beter “nee” zeggen en zijn optimistischer. *Goedaardige* mensen zijn altruïstisch. Zij zijn beter in staat om zich in andere mensen te verplaatsen. Zij zijn hulpvaardig, bescheiden, vriendelijk en werken graag met anderen samen. Verder zijn zij niet egocentrisch en eerder coöperatief dan competitief. Mensen die het kenmerk *zorgvuldigheid* bezitten passen hun gedrag aan naar hun geweten. Voor hun is het belangrijk wat men wel mag en wat niet. Dit wordt zowel beoordeeld door hun eigen geweten als ook door de maatschappij. Verder zijn deze mensen vaak doelbewust. *Neurotische* mensen zijn angstig. Zij ervaren vaker negatieve emoties zoals woede, frustratie, schaamte en schuld. Verder neigen zij ernaar zich ongelukkig te voelen en kunnen slechter met stress omgaan. *Openheid voor ervaringen* staat voor een eigenschap die ertoe leidt nieuwsgierig te zijn, niet alleen voor de buitenwereld maar ook voor de innerlijke wereld. Mensen met deze persoonlijkheidstrekkervaren hun buitenwereld en zichzelf veel intensiever. Dit komt vooral tot stand omdat deze mensen nieuwe of onconventionele ideeën met nieuwsgierigheid en interesse aanschouwen. Zij vinden regels, schema's en normen niet belangrijk en willen hun horizon voortdurend verruimen door vaak iets nieuws te proberen. Er bestaat de neiging deze mensen als volwassener en psychisch gezonder te zien (Hoekstra, de Fruyt & Ormel, 2003).

Er werden onderzoeken gevonden die zich op de relatie van spiritualiteit en bepaalde persoonlijkheidstrekken richtten. Huber en MacDonald (2012) vonden dat spiritualiteit significant gerelateerd is aan altruïsme en empathie. Dus zijn mensen die geïnteresseerd zijn in spiritualiteit vaker ook empathisch en altruïstisch. Zoals al genoemd vond ook Jong (2013) dat spirituele mensen beter kunnen meevoelen. Empathie en altruïsme kunnen worden gezien als subcategorieën van de Big 5 dimensies. Deze eigenschappen passen het beste bij goedaardig en warm. De dimensies die het meest bij spirituele mensen passen schijnen dus openheid voor ervaringen en goedaardig en warm te zijn.

Als men naar de definities van spiritualiteit kijkt is er een verband tussen openheid voor ervaring en spiritualiteit te zien. Spirituele mensen zijn dus open om te ervaren hoe men zichzelf en zijn eigen emoties intensiever kan ervaren en zijn nieuwsgierig de zin in het leven te vinden. Korte et al. (2011) hebben in hun eerder genoemde onderzoek naar het effect van een life review therapy gevonden dat de therapie meer effectiviteit biedt voor extraverte mensen. Geconcludeerd hebben extraverte mensen meer aan een interventie met betrekking tot zingeving. Hills, Francis, Argyle en Jackson (2002) hebben geen significante associatie met extraversie en religie gevonden.

In het onderzoek van MacDonald (2000) hebben psychologiestudenten meerdere enquêtes ingevuld, waaronder de NEO-PI-R en meerdere vragenlijsten met betrekking tot spiritualiteit. In zijn conclusie veronderstelde hij dat het Five Factor Model van Costa en McCrae incompleet is omdat er een domein ontbreekt die zich met spiritualiteit bezig houdt. Zijn resultaten waren dat cognitieve oriëntatie tot spiritualiteit en religie het meest overeenkomen met nauwgezetheid en extraversie. Openheid voor ervaring was gerelateerd aan oriëntatie tot spiritualiteit maar niet gerelateerd aan godsdienstigheid. De experimentele dimensie is het meest gerelateerd aan openheid, meer dan aan extraversie. Verder is ook het paranormale geloof het meest gerelateerd aan openheid. Piedmont (1999) ondersteunde de hypothese van MacDonald dat er een zesde dimensie bij de Big 5 ontbreekt. Volgens hem is transcendentie apart van de andere 5 dimensies omdat het een veel langere ontwikkelingsfase heeft.

Samenvattend zijn spirituele mensen vaker ouder, christenen en vrouwelijk. Met betrekking tot de Big 5 zijn zij goedaardig en warm en open voor ervaringen. Verder zijn ook de eigenschappen empathisch en altruïstisch te noemen bij de kenmerken van spirituele mensen.

1.3. Motivatie

Met betrekking tot de motivatie die mensen kunnen hebben om zich met spiritualiteit bezig te houden werd er vaak literatuur gevonden die motivatie in samenhang met religie brengt. Dit komt doordat in de gevonden artikelen spiritualiteit vaak in samenhang gebracht wordt met religie. Motivatie wordt in de literatuur onderverdeeld in intrinsieke en extrinsieke motivatie. Intrinsieke motivatie is motivatie die ontstaat als mensen er echt in iets geïnteresseerd zijn of het plezierig vinden om te doen en extrinsieke motivatie ontstaat als gewoon het doel of de uitkomst van de daad of het gedrag centraal staan (Ryan & Deci, 2000). Gezien de conclusies over spirituele mensen uit eerder onderzoek kunnen wij ervan uitgaan dat mensen die zich met spiritualiteit willen bezig houden persoonlijk willen groeien. Mensen die aan cursussen met betrekking tot spiritualiteit deelnemen of boeken erover lezen willen hun persoonlijke groei bevorderen. Er bestaat een vragenlijst die zich op motivatie tot groei richt (Park, Bauer & Arbuckle, 2009). In deze vragenlijst werd motivatie tot groei ingedeeld in drie vormen: Experiential Growth, Cognitive Growth en Non-Growth. De Experiential Growth is gefocust op psychosociale en emotionele vragen. De Cognitive Growth staat voor vragen over de zin van het leven en intellectuele ontwikkeling. En de Non-Growth is bedoeld om vragen over motivatie van 'buiten' zoals geld of macht te beantwoorden. Als men deze indelingen van motivatie vergelijkt, wordt duidelijk dat Experiential en Cognitive Growth verschillende kanten van intrinsieke motivatie zijn. Non-Growth kan gelijkgesteld worden aan extrinsieke motivatie.

Dat motivatie kan helpen bij het uitvoeren van sommige taken van de minor is bijvoorbeeld in de studie van Van Hooff en Baas (2013) te zien. Zij hebben geconcludeerd dat motivatie een positief effect op de kalmte heeft die nodig is om te mediteren. Zij vonden dat de effectiviteit van meditatie positief is gerelateerd aan de motivatie om te mediteren omdat deze mensen het mediteren meer als aangenaam ervaren. Geconcludeerd kan worden dat als men gemotiveerd is om te mediteren, de effectiviteit van het mediteren ook groter is.

Maar wat leidt ertoe dat de mensen deze motivatie kunnen ontwikkelen? Wenger en Yarbrough (2005) hebben in hun studie naar mensen die religieus zijn geconcludeerd dat misschien de sociale druk een belangrijk motief kan zijn om religieus te worden. Dit betekent dat de persoonlijke interesse of geloof niet ertoe leidt, maar motivatie die van 'buiten' ontstaat. Dit kan dan ook worden gezien als extrinsieke motivatie. Hodge en Boddie (2007) hebben uitgevonden dat meer motivatie voor spiritualiteit geassocieerd is met de neiging om spiritualiteit met begrippen als geloof in god of ervaring met god te beschouwen. Piedmont's (1999) mening over motivatie om zich met spiritualiteit bezig te houden is dat de motivatie

niet alleen van religie kan komen maar ook van patriottisme, nationalisme, altruïsme en seculier humanisme.

Samenvattend kan over de motivatie geconcludeerd worden dat deze door sociale druk, dus van 'buiten', of van binnen kan ontstaan. Religie blijkt een belangrijke rol bij de motivatie tot spiritualiteit te spelen.

1.4. Onderzoeksvraag

Secularisatie en de groeiende interesse in spiritualiteit hebben ertoe geleid dat ook de onderwijssystemen spiritualiteit als leerdoel zien. Vooral in de sociale opleidingen werden verhoogd spiritualiteitscursussen aangeboden. Deze ontwikkeling is nog jong waardoor er niet veel onderzoek naar spiritualiteit met betrekking tot studenten en opleiding te vinden is.

De voorliggende studie zal ertoe dienen om de demografische gegevens als sekse en leeftijd van de Spirit studenten te analyseren. Verder werden de persoonlijkheidskenmerken van de Spirit-studenten met betrekking tot de Big 5 onderzocht. Aanvullend werd de algemene motivatie tot groei door een andere vragenlijst geanalyseerd. Om een conclusie te kunnen trekken werden deze gegevens vergeleken met gegevens van studenten die de minor Geestelijke Gezondheid (GGZ) hebben gevolgd. Deze studenten hebben soortgelijke vragenlijsten ingevuld. Door een kwalitatieve analyse werden daarnaast ook de motieven geanalyseerd om uit te vinden wat de studenten ertoe heeft gebracht om mee te doen. Om de motieven beter te verduidelijken werd ervoor gekozen om vragen over de spirituele en religieuze achtergronden van de studenten te stellen. De interviews waren een kans voor de studenten om zelf aan het woord te komen, waardoor dingen naar boven kunnen komen die eerder niet werden verwacht.

Dit onderzoek is een descriptief onderzoek waardoor geen hypothesen werden gesteld. Er is nog niets bekend over waarom studenten zich voor opleidingen of cursussen met betrekking tot spiritualiteit aanmelden. De onderzoeksgroep (studenten) is niet goed vergelijkbaar met de in de literatuur gevonden onderzoeksgroepen.

Als bekend is welke motieven de studenten ertoe brengen om deel te nemen zou het makkelijker zijn om de minor voor de studenten aantrekkelijker te maken. Verder kan het als toelichting dienen om het cursusprogramma aan te passen zodra bekend wordt wat de studenten van de minor verwachten. De informatiepagina van de Hogeschool Saxion heeft de doelgroep voor hun minor gedefinieerd als: "...studenten die de behoefte hebben om zich te verdiepen in wat hen drijft[...] Kortom: studenten die de behoefte hebben om met *hart en ziel* in studie en werk staan." (Spirit!, 2013, para.16).

Er werd voor volgende onderzoeksvraag gekozen:

Welke kenmerken hebben de studenten van de minor Spirit in vergelijking met de studenten van de minor Geestelijke Gezondheid en welke motieven hadden zij om mee te doen?

Om deze vraag beter te kunnen beantwoorden werd er voor een aantal subvragen gekozen:

1. Zijn er verschillen in de demografische kenmerken van de Spirit-minor-studenten en de studenten van de minor Geestelijke Gezondheid?
2. Zijn er verschillen in de persoonlijkheidskenmerken van de Spirit-minor-studenten en de studenten van de minor Geestelijke Gezondheid?
3. Zijn er verschillen in de motivatie tot groei van de Spirit-minor-studenten en de studenten van de minor Geestelijke Gezondheid?
4. a) Wat is volgens de studenten de definitie van spiritualiteit?
b) Welke rol speelt religie in het leven van de studenten?
c) Welke rol speelt spiritualiteit in het leven van de studenten?
d) Welke redenen geven zij voor hun inschrijving voor de minor aan?

2.Methoden

2.1. Het programma van de minor Spirit

In het programma staan levensvragen centraal, zoals: “Wie ben ik? Wat wil ik nu echt? Wat is de zin van het leven als je uiteindelijk doodgaat? Waarom is er zoveel ellende in de wereld? Wat maakt mij en anderen gelukkig?” (Minoren, para. 6, 2013).

Om zichzelf beter te leren kennen wordt ook zelfonderzoek gedaan. Dit zelfonderzoek houdt in dat de studenten een biografie over zichzelf en hun leven schrijven. Dit gebeurt op basis van *op verhaal komen* een interventie-programma ontwikkeld door Bohlmeijer en Westerhof (2010). Met behulp van het boek *op verhaal komen – je autobiografie als bron van wijsheid* wordt een rode draad in de biografie gezocht en leren studenten negatieve gebeurtenissen uit hun leven beter te verwerken. Dit gebeurt door bijvoorbeeld positieve betekenissen aan deze gebeurtenissen toe te kennen of een ander perspectief op de gebeurtenissen te laten zien. De rode draad helpt de studenten om een eigen persoonlijk zin in hun leven te vinden. De persoonlijke ontwikkeling wordt verder bevorderd door een bezinningsweek in een klooster waar de studenten leren om te mediteren en zich terug te

trekken. De ervaringen en de studievoortgang van elke student worden tijdens de minor regelmatig in een intervisiegroep besproken (Spirit!, 2013).

Verder worden om de behoeften van anderen beter te kunnen begrijpen onder andere lessen over de wereldreligies gegeven. Levensvragen worden er behandeld met behulp van inspirerende personen. Het programma is ingedeeld in praktijk en theorie. Het praktijk-deel wordt nog eens ingedeeld in werkcolleges en vaardigheidslessen. “Hierbij komen activiteiten aan bod zoals existentieel biografisch onderzoek, meditatie (mindfulness) en lichaamswerk in de vorm van bijv. tai chi.” (para.18). In het eerste kwartiel staan de studenten centraal en in het tweede wordt er meer ingegaan op de beroepspraktijk doordat opdrachten aan bod komen die te maken hebben met instellingen of bedrijven.

Binnen de Academie Mens en Maatschappij van de Saxion Hogeschool hebben studenten al een analyse van de minor Spirit voor een opdracht gemaakt (Boonk, Folsche & Hooijsma, 2013). Zij hebben een vragenlijst ontwikkelt om de motieven en verwachtingen van de minor-studenten uit te vinden. Door elf studenten te ondervragen hebben zij geconcludeerd dat de meeste studenten gemotiveerd waren omdat zij vonden dat de minor bij hun past, dat zij zichzelf wilden beter leren kennen en dat zij een andere manier van kijken wilden leren. Veel hadden geen verwachtingen van de lesstof en weinig tot geen ervaringen met spiritualiteit. Zij verwachtten veel over religies te leren maar op de voorgrond stond dat zij zichzelf beter wilden leren kennen. Een vaak genoemd doel met betrekking tot het beroepsleven was dat de studenten begrip wilden opbrengen voor andere zienswijzen. Dit onderzoek werd met behulp van een vragenlijst uitgevoerd. Door de vragenlijst hadden de studenten al antwoordmogelijkheden voor hun motieven.

2.2. Design

Dit onderzoek is onderverdeeld in een kwantitatief en in een kwalitatief deel. Er werden vragenlijsten ingevuld en studenten die hebben deelgenomen aan de minor Spirit werden geïnterviewd. De resultaten van de vragenlijsten werden vergeleken met de resultaten van de vragenlijsten die werden ingevuld door studenten die de minor Geestelijke Gezondheid hebben gevolgd.

2.3. Deelnemers en procedure

Van de 64 studenten (32 per semester) die de minor Spirit hebben gevolgd in het collegejaar 2012/2013, hebben 37 studenten de vragenlijst ingevuld. Van de GGZ studenten hebben 14 studenten de vragenlijst ingevuld. Deze studenten hebben de minor GGZ in het

tweede semester gevolgd. In het geheel zijn er 32 studenten de minor GGZ in het tweede semester hebben gevolgd. Voor het invullen van de vragenlijsten hebben de studenten een e-mail met een link gekregen en de vragenlijstbatterij vervolgens online ingevuld. De e-mail werd verstuurd door een docent van de minor Spirit.

Verder werd ervoor gekozen om een interview te houden met studenten van de minor Spirit. Er werd een e-mail naar 33 studenten gestuurd voor de werving van deelnemers voor de interviews. Het responscijfer was echter erg laag; er werden drie interviews afgenomen. Om de anonimiteit te waarborgen werd bij de interviews gebruik gemaakt van pseudoniemen. De e-mails voor de werving zijn te vinden in de bijlage.

2.4. Materiaal

2.4.1. Vragenlijst demografische gegevens

Door de resultaten uit eerder onderzoek (zie inleiding) werd ervoor gekozen om in dit onderzoek naar sekseverschillen en verschillen in de leeftijd te kijken. Aan het begin van de vragenlijst werden eerst een aantal demografische vragen gesteld. Deze vragenlijst bevatte vragen naar de leeftijd en de sekse.

Hierbij moet nog genoemd worden dat bij het studiebegin één Spirit-student niets heeft aangegeven en één student een jaartal heeft aangegeven die niet mogelijk zou kunnen zijn. Dus werd hier met $n = 35$ voor Spirit gerekend.

2.4.2. Vragenlijst persoonlijkheidskenmerken

Voor het kwantitatieve deel van deze studie werd er gekozen voor de International Personality Item Pool (IPIP) met 50 items (korte versie). De IPIP biedt data die gebaseerd is op de wel bekende BIG 5 persoonlijkheidsdimensies.

De studenten werden gevraagd om de vragenlijst met de 50 items, 10 items voor elk dimensie, in te vullen. In de vragenlijst staan stellingen zoals “Vergeet vaak om dingen op de juiste plaats terug te zetten” die dan moeten worden gescoord van *helemaal oneens, oneens, niet eens/niet oneens, eens tot helemaal eens*.

Goldberg heeft 1999 een onderzoek gedaan naar de validiteit van de IPIP. Hij vond dat: “the initial evidence regarding the reliability and predictive utility of the preliminary IPIP scales is quite favorable.” (par. 22). Lamers, Westerhof, Kovács en Bohlmeijer (2012) hebben in hun onderzoek naar relaties tussen persoonlijkheidskenmerken, psychopathologie en welbevinden ook de IPIP gebruikt. Zij hebben berekend dat Cronbach’s alpha in hun studie 0.84 was voor extraversie, .78 voor de dimensie goedaardig en warm, .77 voor

zorgvuldigheid, .87 voor emotionele stabiliteit en .76 voor openheid voor ervaringen. Met behulp van SPSS werd ook hier Cronbach's alpha voor elk domein berekend. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat alpha 0.83 was voor extraversie, .77 voor de dimensie goedaardig en warm, .73 voor zorgvuldigheid, .84 voor emotionele stabiliteit en .69 voor openheid voor ervaringen.

2.4.3. Vragenlijst motivatie tot groei

Om aanvullende informatie over de motieven van de studenten te krijgen, hebben de studenten verder ook de vragenlijst Growth Motivation Index ingevuld (GMI; Park et al., 2009). Met Growth Motivation worden eigenschappen bedoeld als motivatie om te leren, motivatie om persoonlijk te groeien en motivatie om zichzelf te verbeteren.

De GMI bevat 20 items. Deze items worden met een score op een Likertschaal gemeten. De Likertschaal loopt van 1 (= nooit) tot 7 (= altijd). Er werd gemeten hoeveel vertoon de studenten uitoefenen om zich persoonlijk te ontwikkelen en te leren. De GMI is onderverdeeld in drie subschalen. Ten eerste Experiential Growth met acht items dan Cognitive Growth met zeven items en Non-Growth met 5 items. De Experiential Growth is gefocuseerd op psychosociale en emotionele vragen, een voorbeelditem is: "Ik streef naar het veranderen van dingen aan mezelf die ik niet fijn vind.". Mensen die in het algemeen tevreden zijn met hun leven zouden hier hoog moeten scoren. De Cognitive Growth staat voor vragen over de betekenis van het leven en intellectuele ontwikkeling. Hier staan levensvragen centraal. "Ik zoek actief naar nieuwe perspectieven op hoe ik mijn leven kan leiden, zelfs als dit betekend dat ik het eerder verkeerd heb gedaan." is een item uit deze dimensie. De Non-Growth is bedoeld om vragen over motivatie van 'buiten' zoals geld of macht te beantwoorden. Een voorbeelditem is: "Ik lees liever iets vermakelijks dan uitdagends".

Ook hier werd Cronbach's alpha berekend. De waarde voor de Experiential Growth was 0.90, voor Cognitive Growth 0.88 en voor Non-Growth 0.66. Volgens de resultaten blijkt de GMI betrouwbaar te zijn. Echter is er algemeen weinig bekend over de betrouwbaarheid en de validiteit van de GMI. Het is niet geheel duidelijk of deze test ook valide de motivatie tot groei kan meten. De gekozen vragen voor de vragenlijst en de scoring kunnen niet duidelijk laten zien of iemand persoonlijk wil groeien en welke motieven er achter staan.

2.4.4. Interviews

De interviews voor het kwalitatieve deel van de studie zijn vooral bedoeld om de motieven na te gaan. Deze vonden in een rustige kamer in een gebouw van de Saxion

Hogeschool plaats om de studenten tijdverlies of moeite te sparen. Er werd voor een gestructureerd interview gekozen. Gestructureerde interviews worden letterlijk door de interviewer voorgelezen. Hiervoor werden open en globale vragen gesteld. Belangrijk is dat er geen sturende vragen werden gesteld die het antwoord konden beïnvloeden.

Alleen als de geïnterviewde met zijn verhaal stopte werden er met behulp van de techniek doorvragen verdere vragen gesteld. Deze vragen dienen ertoe de geïnterviewde te stimuleren om met zijn verhaal door te gaan en konden ook gesloten zijn. “Doorvragen is regelmatig nodig om het verhaal te verdiepen en meer te focussen op details” (Bohlmeijer, 2007, p. 162). Als antwoorden nog niet duidelijk zijn kunnen ze met behulp van deze techniek concreter worden. In dit onderzoek hebben deze vragen een karakter van verdieping geven. De vragen die in deze interviews gekozen werden als ‘doorvragen’ dienen ook ertoe meer over de voorwerpen te ervaren die uit eerder onderzoek bekend zijn. Bijvoorbeeld als de geïnterviewde niets over professionele redenen verteld werd hier nog een vraag over gesteld.

Vooraf werden de vragen met de bijhorende ‘doorvragen’ opgeschreven. Tijdens de interviews werden de vragen ook letterlijk en in de vooraf bepaalde volgorde gesteld. Sommige vragen werden overgeslagen omdat het antwoord al eerder werd genoemd. Bijvoorbeeld als de geïnterviewde al in de eerste vraag over zijn geloof spreekt is de vraag na de religieuze houding reeds beantwoord. In dit geval werd er dus niet strikt maar flexibel aan de vooraf bepaalde vragen gehouden.

Om zo breed mogelijk te beginnen zijn er in eerste instantie vier hoofdvragen. De gekozen vragen werden gesteld met als doel de vierde subvraag te beantwoorden. De gewenste uitkomst is te onderzoeken waarom studenten voor de minor hebben gekozen. Deze redenen kunnen persoonlijk of professioneel zijn. Persoonlijke redenen kunnen verder ook met geloof of een globale interesse in spiritualiteit te maken hebben. Er werd voor de volgende hoofdvragen met bijhorende ‘doorvragen’ gekozen:

1. Waarom heb je voor de minor Spirit gekozen?

doorvragen:

- Heb je gedacht dat de minor inspannend wordt of dat het veel werk zou kunnen zijn?
- Ken je iemand die minor ook heeft gedaan? Zo ja, was dat een reden voor jou om ervoor te kiezen?
- Ken je medestudenten die ook voor de minor gekozen hebben? Zo ja, was dat voor jou ook een reden om ervoor te kiezen?
- Had je ook professionele redenen om voor de minor te kiezen?

2. Wat heb je verwacht te leren van de minor?

doorvragen:

- Heb je vooraf iets over het programma gelezen?
- Heb je van andere studenten al iets over het programma gehoord?

3. Welke rol speelt spiritualiteit in jouw leven?

doorvragen:

- Wat betekent spiritualiteit voor jou?
- Was je al eerder geïnteresseerd in spiritualiteit?
- Heb je al eerder gemediteerd of tai-chi gedaan?
- Is jouw beeld, kennis of beleving van spiritualiteit door de minor veranderd?

4. Welke rol speelt religie in jouw leven?

doorvragen:

- Wat betekenen religie en geloof voor jou?
- Ben je gelovig?
- Ga je vaak naar de kerk?
- Heb je verwacht iets over religie te leren?
- Werd jouw beeld, kennis of beleving van over religie door de minor veranderd?

2.5. Analyse

Bij het uitvoeren van de statistische analyses werd gebruik gemaakt van IBM SPSS Statistics 20. In totaal waren er 51 gegevens van 51 studenten. 14 studenten die de minor GGZ hebben gevolgd en 37 Spirit-studenten.

Voor de analyse van de demografische gegevens werd gebruikt gemaakt van de chi-kwadraat-toets.

Voor de analyse van de persoonskenmerken en de motivatie tot groei werden ten eerste de negatief geformuleerden items omgeschaald. Om negatief geformuleerde items te vinden werd een correlatie-analyse uitgevoerd. Ten tweede werden de somscores berekend. Voor de IPIP waren er in totaal 5 somscores. Voor de GMI waren er in totaal drie somscores. Met behulp van de T-toets voor onafhankelijke steekproeven werden dan de gemiddelden, de standaarddeviaties en de toetsgrootheden berekend.

De op band opgenomen interviews werden uitgetypt. Er werden drie casusbeschrijvingen gegeven. Deze casusbeschrijvingen hebben het doel meer inzicht te geven voordat er vergeleken wordt. Verder worden belangrijke punten door het lezen van de beschrijvingen al zichtbaar. De beschrijvingen zijn een soort samenvattingen van de interviews in de woorden van de geïnterviewde, zonder analyse of commentaren.

Aan de hand van het elfde hoofdstuk van het boek *Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek* van Baarda, de Goede en Teunissen (2009) werd ervoor gekozen om de analyse van de interviews in vijf stappen uit te voeren. Ten eerste werden de alinea's gelabeld. Dit betekent dat een label gezocht werd die op qua inhoud bij de alinea past. Deze stap wordt ook open coderen genoemd. Ten tweede werden de labels geordend en in groepen samengevoegd passend bij hun inhoud. Ten derde werden bovengeschatte thema's gezocht die de labelgroepen goed kunnen definiëren. Ten vierde werden bovengeschatte kernthema's gezocht. Aan hand van de labels, thema's en kernthema's werden tot slot de hoofdvragen beantwoord.

Deze vijf stappen werden per hoofdvraag uitgevoerd. De procedure heeft zich tussen de hoofdvragen niet onderscheiden. Er werd geen gebruik gemaakt van thema's of labels uit eerder onderzoek omdat er geen vergelijkbaar onderzoek werd gevonden. De keuze van de labels en thema's is alleen gebaseerd op de interviews. Bij de keuze van de labels, thema's en kernthema's werd de nadruk gelegd om de onderzoeksvraag goed te kunnen beantwoorden. De keuze van de thema's was niet afhankelijk van hoe vaak bepaalde labels genoemd werden. Ook punten die slechts één keer werden genoemd werden tot een thema samengevat. De reden hiervoor zijn dat deze punten ook belangrijk waren omdat deze de onderzoeksvraag goed konden beantwoorden. Als bepaalde thema's niet alleen bij één geïnterviewde vaak werden genoemd werd dit ook in de resultaten genoteerd.

3. Resultaten

3.1. Resultaten demografische gegevens

Om de subvraag "Zijn er verschillen in de demografische kenmerken van de Spirit-minor-studenten en de studenten van de minor Geestelijke Gezondheid?" te kunnen beantwoorden werden de sekse en leeftijdsverschillen geanalyseerd.

In tabel 1 kan men zien hoe de verdeling van de studenten met betrekking tot de sekse is. In beide groepen is het aandeel van de vrouwen groter. Maar statistisch werd uitgevonden dat de sekseverschillen niet significant zijn, $X^2(1, N = 51) = 3.1, p = 0.080$.

De gemiddelde leeftijd van de Spirit-studenten die de vragenlijst hebben ingevuld is 23,4; de jongste was 20 en de oudste 31. Bij de GGZ-studenten is de gemiddelde leeftijd 29,5; de jongste student was 20 en de oudste 45. Statistisch werd aangetoond dat de leeftijdsverschillen niet significant zijn, $X^2(12, N = 51) = 16.4, p = .175$.

Tabel 1

Sekseverdeling en χ^2 -waarde

sekse	Minor		χ^2
	Spirit	GGZ	
vrouwelijk	81.1%	100%	3.1
mannelijk	18.9%	0%	

3.2. Resultaten persoonlijkheidskenmerken

Met de resultaten uit de IPIP-vragenlijst werd de volgende subvraag beantwoord: “Zijn er verschillen in de persoonlijkheidskenmerken van de Spirit-minor-studenten en de studenten van de minor Geestelijke Gezondheid?”

Zoals in tabel 2 te zien is zijn er geen grote verschillen tussen de gemiddelden van de twee groepen bij elk dimensie. Voor vier dimensies werd er geen significant verschil tussen de groepen bij de scores gevonden. Deze vier dimensies zijn: Openheid voor ervaring $t_{49} = -.2, p = .811$, Extraversie $t_{49} = .3, p = .755$, Goedaardig $t_{49} = -.1, p = .921$ en Neuroticisme $t_{49} = .6, p = .525$. Alleen bij de dimensie Zorgvuldigheid werd een significant verschil gevonden, $t_{49} = -3.2, p = .003$. Uit deze resultaten blijkt dat de groepen in hun zorgvuldigheid verschillen. De studenten uit de groep GGZ scoren hoger en lijken dus zorgvuldiger te zijn dan de studenten uit de groep Spirit.

Als men naar de gemiddelde scores kijkt is te zien dat er een rangorde bestaat. Spirit-studenten scoren het hoogst bij goedaardig en warm gevolgd door openheid voor ervaringen, extraversie, zorgvuldigheid en neuroticisme.

Tabel 2

Gemiddelden, Standaarddeviaties en t-waarden van IPIP tussen de groepen Spirit (n = 37) en GGZ (n = 14)

	Minor	Mean	SD	t-waarde
Openheid voor ervaringen	Spirit	36.4	5.3	-0.2
	GGZ	36.7	3.0	
Extraversie	Spirit	34.7	6.6	0.3
	GGZ	34.1	5.8	
Goedaardig en warm	Spirit	41.5	5.5	-0.1
	GGZ	41.6	3.1	
Zorgvuldigheid	Spirit	33.8	5.1	-3.2
	GGZ	38.7	4.5	
Neuroticisme	Spirit	27.2	6.8	0.6
	GGZ	25.8	7.0	

3.3. Resultaten motivatie tot groei

De GMI is bedoeld om de derde subvraag: “Zijn er verschillen in de motivatie tot groei van de Spirit-minor-studenten en de studenten van de minor Geestelijke Gezondheid?” te kunnen beantwoorden.

Ook bij de resultaten van de gemiddelden van de GMI test blijkt dat de verschillen niet groot zijn (tabel 3). Deze assumptie wordt door de resultaten van de t-toets bevestigd. Er is geen significant verschil bij Experiential Growth, $t_{49} = -1.0$, $p = .304$. Hetzelfde is te zien bij Cognitive Growth, $t_{49} = -1.1$, $p = .270$ en Non-Growth, $t_{49} = 1.0$, $p = .300$. De studenten van de minor Spirit verschillen niet in hun motivatie tot groeien van de GGZ studenten.

Om de gemiddelde scores te vergelijken, werden de van SPSS gevonden waarden voor het gemiddelde door het aantal items gedeeld. De vergelijkbare gemiddelde scores zijn dan, in de volgorde van groot naar klein, 5.2 voor Experiential Growth, 4.8 voor Cognitive Growth en 4.8 voor Non-Growth.

Tabel 3

Gemiddelden, Standaarddeviaties en t-waarden van GMI tussen de groepen Spirit (n = 37) en GGZ (n = 14)

	Minor	Mean	SD	t-waarde
Experiential Growth	Spirit	41.5	9.1	-1.0
	GGZ	44.2	5.8	
Cognitive Growth	Spirit	33.9	7.7	-1.1
	GGZ	36.5	6.4	
Non-Growth	Spirit	24.2	4.5	1.0
	GGZ	22.6	6.1	

3.4. Resultaten interviews

In dit deel worden de interviews zo dichtbij mogelijk aan de woorden van de geïnterviewde weergegeven. Het doel is de vragen uit de vierde subvraag te kunnen beantwoorden; “Wat is volgens de studenten de definitie van spiritualiteit, welke rol speelt religie in het leven van de studenten, welke rol speelt spiritualiteit in het leven van de studenten?” en “Welke redenen geven zij voor hun inschrijving voor de minor aan?”. Vervolgens worden de in de analyse genoemde 5 stappen voor de analyse van de interviews beschreven.

3.4.1. Interview 1 – Paul

Paul is 25 jaar en studeert maatschappelijke werk en dienstverlening op de Hogeschool Saxion. Hij zegt over zichzelf dat hij atheïst en dus niet gelovig is. Vooraf heeft hij in het intranet van de Hogeschool Saxion iets over de minor gelezen, maar alleen globaal, dus algemene dingen. Op de vraag waarom hij voor de minor heeft gekozen antwoordt hij met persoonlijke redenen. Hij is zelf filosofisch aangelegd en wilde door de minor zijn leven meer verdieping geven over wat hij verwacht van het leven. Verwachtingen over de inspanning van de minor bestonden niet. Het was geen reden om voor de minor te kiezen. Zelfs als het inspannend zou worden zou hij niet afbreken. De inspanning maakt voor hem niets uit omdat er simpelweg een interesse in spiritualiteit bestaat. Hij wist dat twee bekenden van hem de minor ook zouden doen. Dat vond hij fijn maar het was geen reden voor hem om zelf mee te doen. Zelfs als hij niemand zou kennen zou hij toch meedoen.

Hij had helemaal geen professionele redenen om voor de minor te kiezen, uitsluitend persoonlijke. Zijn verwachtingen waren antwoorden te vinden over vragen die hij in zijn leven had: Waar bestaat het leven uit? Wat doe je? Wat maakt je ongelukkig? Waarom gebeuren dingen zoals ze gebeuren en hoe ga je daarmee om?

Zijn eigen definitie van spiritualiteit is het vinden van antwoorden op vragen die je bezig houden in jouw leven.

Hij was al eerder geïnteresseerd in spiritualiteit maar hij heeft nooit gemediteerd of tai-chi gedaan. De rol van spiritualiteit in zijn leven was dus dat hij ermee bezig was maar niet zo bewust. Hij wist dat er een interesse bestond maar niet precies dat hij ook met spiritualiteit bezig was; het was eerder filosofie voor hem. Door zijn deelname aan de minor is hij er nu “echt” en daardoor veel bewuster mee bezig. Zijn filosofische vragen hebben nu vorm gekregen waardoor zijn beeld van spiritualiteit is veranderd. Hij was er al eerder in geïnteresseerd en stond er ook positief tegenover, maar nu heeft hij ook boeken over spiritualiteit gekocht, over hoe men keuzes kan verantwoorden of iets vanuit je hart doen. Ook als hij zegt dat hij niet gelovig is, is hij geïnteresseerd in religies. Hij wil weten hoe mensen religie ervaren, vooral omdat hij er zelf kritisch over nadenkt. Hij praat graag met religieuze mensen. Niet om iemand te veranderen maar om iets te leren en een bredere visie te krijgen. Dit heeft hij ook van de minor verwacht met betrekking tot religie. Toch heeft de minor zijn beeld van religie niet veranderd. Hij was al eerder “open minded” maar nu heeft hij een beetje meer verstand waarom mensen in iets geloven.

Als wij over autobiografisch schrijven hebben gesproken zei hij dat de docent zei dat het een soort therapie voor licht depressieve mensen zou kunnen zijn. Daar vond hij helemaal niets van voor zichzelf. Hij is ook niet licht depressief.

3.4.2. Interview 2 – Mirjam

Mirjam is 21 jaar en studeert sociaal pedagogische hulpverlening en maatschappelijke werk en dienstverlening. Ze is protestants gedoopt maar weet nog niet wat ze precies gelooft. Wel staat ze hier open voor.

In het derde jaar van haar studie heeft ze stage gelopen in de verslavingszorg. Daardoor werd ze geconfronteerd met levensvragen en met mensen die zich afvragen wat het leven voor een zin heeft. Hierdoor kwam de vraag ook bij haar op. Ze vroeg zich af waarom ze hier is en wat ze kan toevoegen. Deze ervaring was voor haar de belangrijkste reden om voor de minor te kiezen. Aan het begin had ze nog twijfel over de keuze tussen de minor GGZ en Spirit maar ze is er zeker van dat de kennis over geestelijke gezondheid vanzelf wel kan

inkomen. Om een betere beslissing te nemen heeft ze het handboek over de minor gelezen en bekenden gevraagd. Ook voor haar was het niet belangrijk of de minor druk of inspannend zou kunnen zijn. Ze was eerder benieuwd naar de onderwerpen. Ook of er bekenden meedoen aan de minor was voor haar niet van belang.

Tijdens het gesprek met Mirjam werd duidelijk dat ze vooral professionele redenen had om zich in te schrijven. Ze dacht dat het deelnemen aan de minor haar zou kunnen helpen om beter met cliënten om te gaan; “als je zelf weet wat geluk voor jou is, dan kun je er met cliënten beter over praten”. Door haar opgedane kennis kan ze dan beter motiveren voor behandelingen. Verder heeft ze verwacht antwoorden op levensvragen te krijgen. Ondanks dat ze zei dat dit niet gebeurd is heeft ze toch veel input gekregen. Ze is er wel open ingegaan op de minor en was benieuwd naar de meditatie en het kennis maken met andere godsdiensten.

Naar de vraag over de rol van spiritualiteit antwoordde ze dat het een leuke toevoeging in haar leven is vooral in zin van met vrienden erover te praten. Ook het bezoek in een crematorium, wat voor haar confronterend maar ook mooi was, gebruikt ze om met andere mensen erover te praten, “daardoor kom je met anderen in gesprek”. Hier zei ze weer dat spiritualiteit een goede toevoeging is om beter met cliënten om te kunnen gaan. Pas op de derde plaats noemde ze de persoonlijke rol van spiritualiteit.

Haar eigen rol bestaat uit het genieten van kleine dingen, het energie krijgen door naar muziek te luisteren en ook even een rustig momentje voor zichzelf te hebben. Eerder had ze weinig begrip van spiritualiteit. Haar leven was eerder als een “automatisme” met weinig tijd voor haarzelf (“alleen maar door door door”).

Volgens Mirjam heeft het maatschappelijke werk met spiritualiteit te maken, dus was ze ook eerder geïnteresseerd. Ze heeft ook eens een workshop voor tai-chi gedaan die ze leuk vond. Als ze een definitie van spiritualiteit zou moeten geven zou ze zeggen dat het over het bezig zijn met levensvragen gaat, het uitzoeken wie je zelf bent en de kennis wat je van het leven verwacht.

Haar beeld van spiritualiteit heeft zich door de minor veranderd. Ze dacht dat men een bepaald geloof moest aanhangen maar nou is ze veel opener. Volgens haar kan men het geloof veel persoonlijker maken, men kan dingen uit andere religies “uitpikken” en voor zijn eigen tevredenheid gebruiken. Religie had geen vaste rol in haar leven, ook als ze zei dat haar ouders niet gelovig zijn was ze op de zondagsschool. Religie is voor haar iets dat vast staat, zoals de wereldreligies met hun eigen waarden, normen en rituelen. Maar volgens haar is het geloof toch iets anders. Het geloof kan veel breder zijn. Men kan in zichzelf, in anderen of in het goede van de mens geloven waardoor het geloof veel persoonlijker is. Ze had niet veel

verwachtingen met betrekking tot het leren over religie maar is er open ingegaan. Door de minor is haar beeld van bepaalde religies veranderd. Ze staat er nu positiever tegenover.

3.4.3. Interview 3 – Sarah

Sarah is 23 jaar, studeert personeel en arbeid en is niet gelovig. Bij de vraag naar de redenen om voor de minor te kiezen was dit ook het belangrijkste punt. Omdat ze niet gelovig is was ze op de zoek naar “iets”.

Door haar studie heeft ze gemerkt dat men open moet staan tegenover anderen als men veel te maken heeft met medewerkers. “Als ik niet mezelf kan zijn en open staan voor anderen zullen anderen dat ook niet naar mij zijn”. Ze is op zoek naar haar ware ik, voor haarzelf maar ook voor professionele redenen. Ze heeft er wel bewust over nagedacht voordat ze voor de minor heeft gekozen. Echter had ze toch geen grote verwachtingen of voorstellingen van de minor. Daarnaast geloofde ze ook dat het beter is om zonder verwachtingen aan de minor te beginnen. Al in de eerste week was ze verrast dat men zo veel bezig met zichzelf is; “je maakt een fase door”.

Wat ze verwacht heeft waren antwoorden op vragen als: “Wie ben ik? Wat wil ik uitstralen? Hoe kan ik bij mezelf blijven in moeilijke situaties? Hoe blijf ik naar mijn eigen gevoel luisteren? Hoe kan ik Sarah zijn en ook een personeelsfunctionaris?”. Ook bij haar zijn de professionele redenen een belangrijk punt. Ze wil leren de beste combinatie te vinden tussen haar persoonlijke zelf en haarzelf in haar beroep.

Voor de minor had ze niet veel te maken met spiritualiteit omdat er, volgens haar, geen geloof was in haar leven. Dat beetje wat voor haar spiritualiteit in haar leven was, was meer het luisteren naar de eigen gevoel. Momenteel heeft spiritualiteit een grotere rol in haar leven vooral door de meditatie en door yoga, wat ze steeds nog doet. Sarah gelooft dat iedereen spiritualiteit op zijn eigen manier vorm geeft en heeft ook haar eigen vorm van spiritualiteit gevonden.

Makkelijk vond ze het niet om een definitie van spiritualiteit te geven. Volgens haar is het alomvattend en niet in een woord weer te geven. Het is eerder een gevoel bij zichzelf. Het beeld van spiritualiteit heeft zich voor haar veranderd. Ze denkt er nou veel bewuster over na en kan sterker bij haarzelf blijven. Zoals al genoemd is ze niet gelovig. Dit komt vooral doordat haar oma gelovig was en “een duidelijk stempel op religie heeft gedrukt”. Tegenwoordig heeft ze meer begrip voor religie. Ze begrijpt beter waarom mensen voor bepaalde religies kiezen en is opener voor religieuze mensen.

3.4.4. Resultaten Interviews per subvraag

In tabel 4 zijn de labels en thema's passend bij hun kernthema opgenoemd.

Wat is volgens de studenten de definitie van spiritualiteit?

Als men de uitspraken van de studenten vergelijkt wordt duidelijk dat het voor hun moeilijk is om een definitie van spiritualiteit te geven. Het is niet mogelijk om hun definities in een woord samen te vatten. De antwoorden werden opgedeeld in twee thema's: zingeving en zichzelf leren kennen. Het is duidelijk dat zij spiritualiteit als persoonlijk aanmerken. Het gaat er hierbij om dat iedereen zijn identiteit kan vinden door de zin in het leven te vinden en door zichzelf te leren kennen.

Zingeving is onderverdeeld in levensvragen en geluk vinden. Twee studenten definiëren spiritualiteit als de zoek naar antwoorden op levensvragen. Eén student, Mirjam, voegt hieraan toe dat de antwoorden nuttig zijn om uit te zoeken wie zijzelf is. Ook zei ze dat spiritualiteit voor haar betekent dat men meer weet over andere religies en hierdoor makkelijker zijn geluk kan vinden. Het antwoord naar persoonlijk geluk kan dus volgens haar in de beschouwing van geluk door andere religies te vinden zijn.

De derde student, Sarah, heeft een andere zienswijze. Haar uitspraken alleen vormen het tweede thema. Spiritualiteit is voor haar niet in één woord samen te vatten maar alomvattend. Volgens haar is het een gevoel, en dit gevoel wordt spiritualiteit genoemd.

Tabel 4
Kernthema's, thema's en labels uit de interviewanalyse

Kernthema	Thema	Label
Definitie spiritualiteit	Zingeving	Levensvragen Geluk vinden
	Zichzelf leren kennen	Een gevoel Alomvattend
Rol religie	Interesse	Andere religies Bredere visie
	Geloof	Niet traditioneel gelovig Geen geloof Kerk Waardering
Rol spiritualiteit	Rust vinden	Momenten voor jezelf Spirituele oefeningen Energie krijgen
	Introspectie	Luisteren naar gevoel Bij zichzelf blijven
Professionele motieven	Begeleiding cliënten	Levensvragen van cliënten Geluk cliënten Cliënten motiveren
	Relatie met medewerkers	Openheid naar medewerkers Professionele identiteit
Persoonlijke motieven	Zingeving	levensvragen Persoonlijke identiteit Geloof
	Extrinsieke motieven	Druk Vrienden

Welke rol speelt religie in het leven van de studenten?

Alle drie studenten zijn algemeen geïnteresseerd in religie. Deze interesse is te beschouwen als interesse in de wereldreligies en redenen waarom mensen bepaalde religieuze theorieën geloven of rituelen uitvoeren. Zij willen een bredere visie krijgen over wat men überhaupt kan geloven.

Twee studenten zijn niet gelovig, waarbij één echter “iets” in de zin van geloof zoekt. Een student is gedoopt maar is op zoek om zelf te bepalen in wat ze gelooft. Geen van de studenten heeft interesse in de kerk. Eén student heeft zelfs een negatieve indruk van religie.

Welke rol speelt spiritualiteit in het leven van de studenten?

De antwoorden van de studenten op deze vraag werd in twee thema's samengevat. Ten eerste rust vinden: De studenten bekijken spiritualiteit als iets dan hun rust kan geven. Zij vinden het nodig om momenten voor zichzelf te hebben. Mirjam zei bijvoorbeeld: “[...] proberen meer stil te staan, bij het moment zelf en rust te nemen met een momentje voor mezelf.” Het uitvoeren van spirituele oefeningen als tai-chi, yoga of meditatie werd ook bij deze vraag genoemd.

Luisteren naar het eigen gevoel en bij zichzelf blijven werd samengevat in introspectie. Daarmee bedoelen de studenten dat de aandacht op de eigen emoties een deel uitmaakt van spiritualiteit. Ook de eigen identiteit niet te ignoreren hoort bij spiritualiteit.

Mirjam heeft vaak genoemd dat spiritualiteit voor haar een mooie toevoeging is in de zin van een gespreksonderwerp. De kennis over spiritualiteit helpt haar niet alleen met haar persoonlijke en professionele doelen maar ook om met anderen in gesprek te komen. Daardoor dat het een mooie toevoeging voor haar is werd niet ervoor gekozen dit punt als thema voor de rol van spiritualiteit te zien.

Sarah heeft passend gezegd “dat iedereen spiritualiteit op zijn eigen manier vorm geeft”. Als men naar de genoemde definities (vorige alinea) kijkt, wordt helder dat het lastig voor de studenten is spiritualiteit te benoemen, ook als het om hun eigen opvatting gaat.

Welke redenen geven zij voor hun inschrijving voor de minor aan?

De redenen zijn onderverdeelt in professionele en persoonlijke motieven. Twee studenten geven beide motieven voor hun keuze aan. Paul had alleen persoonlijke redenen. Hij is ook de enige waarbij een interesse in spiritualiteit al voor de minor bestond.

Tot de professionele redenen horen begeleiding van cliënten en relatie met medewerkers. Elk van beide thema's is van toepassing voor één student. Mirjam heeft voor de minor gekozen om de begeleiding van haar cliënten in de toekomst beter te kunnen maken. Ze heeft tijdens haar stage al gemerkt dat kennis over spiritualiteit hierbij zou nuttig kunnen zijn. Door haar kennis kan ze haar cliënten helpen om hun eigen levensvragen te beantwoorden of ondersteuning bieden bij de zoek naar het eigen persoonlijke geluk. Verder denkt ze dat ze door de deelname aan de minor later de cliënten beter kan motiveren om de behandeling te laten slagen in plaats van af te breken.

Sarah had ook professionele redenen, echter is voor haar de omgang met haar medewerkers belangrijk. De reden hiervoor is dat Sarah later als personeelsfunctionaris wil werken en geen omgang met cliënten heeft. Volgens haar is het waarschijnlijker dat haar

medewerker opener naar haar zijn als ze weet wie zijzelf is en dus ook opener is. Ze is de enige die een combinatie van professionele en persoonlijke redenen zoekt. Ze is op zoek naar de antwoord op hoe ze zichzelf kan blijven maar ook de juiste rol in haar werk als personeelsfunctionaris kan hebben.

De persoonlijke motieven zijn onderverdeeld in zingeving en extrinsieke motieven. Vooral zingeving lijkt bij het lezen van de interviews de belangrijkste motivatie te zijn. Opvallend is dat de studenten bij de vraag naar hun verwachtingen van de minor gezegd hebben dat zij antwoorden op levensvragen willen krijgen. De vragen zijn bijna hetzelfde bij de studenten. “Waar bestaat het leven uit, wat doe je, wat maakt je ongelukkig, waarom gebeuren dingen zoals ze gebeuren en hoe ga je daarmee om, wie ben ik, wat wil ik uitstralen, hoe kan ik bij mezelf blijven in moeilijke situaties?” en “Hoe blijf ik naar mijn eigen gevoel luisteren?”. De studenten hebben hulp nodig bij het beantwoorden van deze vragen. Een student zei zelfs dat de kennis over GGZ vanzelf kan komen, de kennis over spiritualiteit kan dus niet vanzelf kan komen, volgens haar. Sarah benoemde geen levensvragen maar ze heeft echter ook vragen over haar leven. Omdat ze niet gelovig is ontbreekt er iets volgens haar. Ze heeft geen “overtuigingen als [bijvoorbeeld] geloof”. Dit gevoel dat er iets ontbreekt leidt ertoe dat ze denkt dat haar identiteit nog niet duidelijk voor haar is. Ze is op zoek naar haar identiteit, deze noemt ze haar “ware ik”.

De gevonden motieven van de studenten zijn niet toe te passen op extrinsieke motieven. Het is toch belangrijk dit feit te noemen om de conclusie dat er alleen intrinsieke motieven waren te sterken. Niemand heeft bijvoorbeeld over de mogelijke werkdruk vooraf nagedacht. Ook zijn de studenten het met elkaar eens dat de studielast geen reden voor het afbreken van de minor zou kunnen zijn. Elk student heeft zich ingeschreven zonder te weten of vrienden zich ook inschrijven. Deze uitspraken ondersteunen het vermoeden dat de studenten zich vanwege hun interesse in spiritualiteit en de voordelen van de kennis over spiritualiteit hebben ingeschreven.

4. Discussie

De achtergrond van deze studie ligt bij de stijgende interesse in spiritualiteit in de maatschappij. De focus is gericht op de verbinding van spiritualiteit in het onderwijsprogramma van bepaalde opleidingen. Doordat de mensen voortdurend meer interesse tonen en hun leven ernaar definiëren is het noodzakelijk om de werknemer in sociale beroepen voldoende op dit thema voor te bereiden. Gezien het feit dat de onderwijssystemen

recentelijk een verbinding tussen spiritualiteit en opleiding maken, is er een gebrek aan onderzoek met betrekking tot de motieven en kenmerken van studenten.

In dit onderzoek werden de kenmerken van de studenten die voor de minor Spirit hebben gekozen onderzocht. Met kenmerken worden de persoonlijkheidskenmerken en de demografische gegevens bedoeld. Verder werd geprobeerd uit te vinden waarom de studenten voor de minor hebben gekozen en wat spiritualiteit en religie voor hun betekent.

4.1. Conclusie

Er wordt vervolgens ingegaan op de subvragen om de onderzoeksvraag beter te kunnen beantwoorden.

Zijn er verschillen in de demografische kenmerken van de Spirit-minor-studenten en de studenten van de minor Geestelijke Gezondheid?

Vergeleken met de gevonden onderzoeken die sekseverschillen in verband met spiritualiteit hebben gevonden (Koeksema, Larson & Grayson, 1999; Smith et al., 2008), werd in dit onderzoek geen significant verschil gevonden. Dit resultaat steunt de conclusie van Diallo (2013) dat er geen sekseverschillen zijn. Zoals genoemd heeft Diallo ook een klein proefpersonengroote gehad. Deze uitkomst in dit onderzoek is daardoor ook mogelijk een oorzaak van de proefpersonengroote. Er moet ook genoemd worden dat de vragenlijst voor de GGZ-studenten alleen door vrouwen werd ingevuld. Bij de Spirit-studenten was het aandeel van vrouwen met 81.1% ook hoger. Deze resultaten zijn echter alleen erop terug te voeren dat meer vrouwen aan de vragenlijst hebben deelgenomen. Verklaringen hiervoor kunnen zijn dat vrouwen tevredener met de minor waren en dus meer interesse toonden in het invullen van een vragenlijst of dat het aandeel van vrouwen in sociale opleidingen in het algemeen hoger is (Großmaß, 2008).

Diallo heeft ook gevonden dat oudere mensen meer geïnteresseerd in spiritualiteit zijn, net als Smith et al. (2008). Ook bij de leeftijd werden in deze studie geen significante verschillen gevonden. De onderzoeksgroep bestaat uit studenten die gewoonlijk jonger zijn. Een mogelijke verklaring is dus de kleine spreiding van de leeftijd van de studenten.

Zijn er verschillen in de persoonlijkheidskenmerken van de Spirit-minor-studenten en de studenten van de minor Geestelijke Gezondheid?

Omdat spiritualiteit in verband wordt gebracht met openheid voor ervaringen, zou men kunnen verwachten dat de Spirit-studenten bij deze dimensie hoger scoorden. Echter waren de

verschillen tussen de groepen niet significant. Verder verschillen de groepen ook niet bij de dimensies extraversie, goedaardig en warm en emotionele stabiliteit. Het enige gevonden verschil is te zien bij zorgvuldigheid. De GGZ studenten scoorden hier significant hoger.

Deze vindingen kunnen worden verklaard door het feit dat men de GGZ-studenten ook het persoonlijkheidskenmerk goedaardig en warm kan toeschrijven. Zij hebben een minor gekozen voor mensen die later in de gezondheidszorg willen werken. Verder kunnen mensen die niet aan de minor Spirit hebben deelgenomen toch spiritueel zijn. Studenten die aan de minor Spirit hebben deelgenomen hoeven niet spiritueel te zijn en studenten die aan de minor GGZ hebben meegedaan zijn niet per se niet spiritueel. Het zijn studenten die uit dezelfde studierichtingen komen en dan voor een minor kiezen. Hierdoor is de waarschijnlijkheid dat zij door dezelfde studierichting al gelijkaardige persoonlijkheidskenmerken hebben hoog. Bij de vragenlijst voor de GGZ-studenten ontbreekt de vraag naar de studierichting waardoor hier geen duidelijke conclusie erover getrokken kan worden.

Het gevonden verschil bij de dimensie zorgvuldigheid is niet duidelijk te verklaren. Er werd ook geen vergelijkbaar resultaat in artikelen gevonden dat de interpretatie zou kunnen makkelijker maken.

De rangorde van de gemiddelde scores van de Spirit studenten ziet er als volgt uit: neuroticisme, zorgvuldigheid, extraversie, openheid voor ervaringen en goedaardig en warm. In vergelijking met de andere dimensies scoorden de studenten het laagst bij neuroticisme. Deze uitkomsten sluiten aan bij de uitkomsten van Huber en MacDonald (2012) en Jong (2013), die vonden dat spirituele mensen empathisch en altruïstisch zijn, eigenschappen die bij de dimensie goedaardig en warm horen. Samenvattend is hier een aansluiting met de gevonden literatuur, maar geen verschil tussen de groepen te vinden. Echter kan niet worden geconcludeerd of de scores ook feitelijk hoog zijn omdat normeringswaarden ontbreken.

Zijn er verschillen in de motivatie tot groei van de Spirit-minor-studenten en de studenten van de minor Geestelijke Gezondheid?

Bij de GMI werden geen verschillen tussen de groepen gevonden. De Spirit-studenten verschillen niet significant van de GGZ-studenten met betrekking tot Experiential Growth, Cognitive Growth en Non-Growth. Een hogere score bij de Cognitive Growth bij de Spirit studenten zou daarom niet verrassend zijn. Bij deze dimensie gaat het om vragen over de betekenis van het leven. Met betrekking tot de definitie van spiritualiteit en het cursusprogramma van de minor zou men een hoge score kunnen verwachten. Een mogelijke oorzaak voor het ontbreken van significante verschillen is weer dat de deelname aan de minor

niet ertoe verplicht ook spiritueel te zijn. De GGZ studenten kunnen ook wel streven naar persoonlijke ontwikkeling en antwoorden op levensvragen of de levenszin zoeken. Verder is niet duidelijk of de GMI ook valide de motivatie tot groei kan meten omdat het instrument nog nieuw is.

Aan hand van de gemiddelden van de GMI-waarden is te zien dat er binnen de Spirit-groep wel een verschil tussen de dimensies is. De studenten van de minor Spirit scoren het laagst bij Non-Growth gevolgd door Cognitive Growth en dan Experiental Growth. Hierbij is te noemen dat het verschil tussen Cognitive Growth en Non-Growth minimaal is. Deze verschillen zijn zo te interpreteren dat de studenten de minste motivatie door geld of macht krijgen. Het meeste zijn zij gemotiveerd om psychosociale of emotionele vragen te beantwoorden (Experiental Growth). De items hebben betrekking tot zelfontwikkeling. Ook hierbij is het weer verrassend dat Cognitive Growth niet de hoogste score heeft, omdat deze dimensie zich met levensvragen bevat. Levensvragen zijn een centraal thema bij de analyse van de interviews. Echter is de interpretatie nog steeds een beetje willekeurig omdat er geen normscores voor de GMI bekend zijn en men dus niet concluderen kan dat de gevonden scores hoog of laag zijn.

Wat is volgens de studenten de definitie van spiritualiteit en welke rol speelt spiritualiteit in hun leven?

Door de antwoorden van de studenten werd er voor volgende thema's voor de definitie gekozen: zingeving en zichzelf leren kennen. Net als in de literatuur is een definitie van spiritualiteit moeilijk te vinden; maar spiritualiteit en zingeving blijken in de literatuur ook een samenhang te hebben (Fry, 2000).

De gevonden thema's voor de rol van spiritualiteit zijn rust vinden en introspectie. Ook in de gevonden literatuur (Jong, 2013) werden introspectie en spiritualiteit in verbinding gebracht. De behoefte aan spiritualiteit staat in samenhang met de behoefte zichzelf te leren kennen en daardoor niet te simuleren. Dit wordt makkelijker als men ook momenten voor zichzelf neemt. Een conclusie over de behoefte naar rust kan zijn dat de studenten veel druk of stress hebben.

In dit deel van het onderzoek moet worden genoemd dat de studenten deels al hebben meegedaan aan de minor. Hun visies of meningen tegenover spiritualiteit konden al worden beïnvloedt door hun kennis. De meningen en definities kunnen zich onbewust hebben veranderd. Omdat er geen onderzoek gevonden werd die zich met de mening van studenten tegenover spiritualiteit bezig houdt, kan hierin geen samenhang worden gevonden. Dit

betekent dat de gevonden thema's niet als nieuw, passend of controversieel kunnen worden beschouwd.

Welke rol speelt religie in het leven van de studenten?

Twee van de drie studenten zijn niet gelovig. Daarnaast is het meisje dat gelovig is er nog niet zeker van waarin ze gelooft. Net als in het onderzoek van Hodge en Boddie (2007) zijn er in dit onderzoek ook mensen die spiritualiteit met begrippen als geloof in god en/of ervaring met god beschouwen. Ook als dat niet in hun definities werd genoemd werd het wel bij de redenen genoemd. De conclusie van Rindfleisch (2005) dat er een afwijking van de traditionele religie en meer behoefte aan zelfontwikkeling is ontstaan is ook in dit onderzoek te vinden. Mirjam, de student die nog niet zeker over haar geloof is, benoemde deze situatie net als Roof (1999). Hij praatte over een "spirituele supermarkt" en Mirjam zei over haar geloof dat ze zelf dingen uit verschillende religies wil pikken om zo haar eigen geloof te creëren. De duidelijke interesse van de studenten in andere religies sluit aan bij deze uitkomst. Zij waren benieuwd de tradities en de oorsprongen van andere religies te leren. De nieuwe kennis over de wereldreligies kan hun helpen om hun eigen geloof te vinden.

Welke redenen geven zij voor hun inschrijving voor de minor aan?

Uit de analyse blijkt dat de thema's voor de motieven begeleiding cliënten, relatie met medewerkers, zingeving en extrinsieke motieven zijn. Extrinsieke motivatie is in dit geval zo bedoeld dat de studenten niet vanwege de inspanning (of laag of hoog) voor de minor hebben gekozen.

De kernthema's zijn professionele en persoonlijke redenen. Deze thema's hebben verschillende waarderingen voor de studenten. De eerste heeft helemaal geen professionele redenen. Hij is ook de enige die blijkbaar vooraf al geïnteresseerd was in levensvragen. De tweede heeft bijna alleen professionele redenen. Dit is waarschijnlijk te verklaren door haar stage. Ze werkt er nog steeds en heeft al contact gehad met mensen die verslaafd zijn en geen zin in hun leven meer zien. De derde heeft niets te maken met cliënten. Haar professionele redenen betrekken haar samenwerking met medewerkers. Bij haar is een combinatie van professionele en persoonlijke redenen te zien. Van de gevonden motivaties van Piedmont (1999) werden ook in dit onderzoek sommige gevonden. De motieven altruïsme (cliënten helpen) en religie (op zoek naar iets zijn waarin men kan geloven) werden tijdens het interview van de studenten ook genoemd. Centraal staan hier de levensvragen, deze zijn goed

vergelijkbaar met de levensvragen uit het informatiemateriaal van de Hogeschool Saxion (Minoren, 2013).

De professionele redenen van de studenten zijn vergelijkbaar met de redenen die Russel (1998) in zijn onderzoek ook belangrijk vond. Hij zei dat studenten eerst hun eigen spiritualiteit moeten kennen om cliënten met behoefte aan spiritualiteit beter te kunnen helpen.

Duidelijk is dat de studenten uit dit onderzoek bij de gewenste doelgroep (Spirit!, 2013) van de Saxion Hogeschool passen. De studenten willen met hun nieuwe kennis over spiritualiteit iets voor zichzelf en hun professionaliteit bereiken. Zij zijn wezenlijk in het onderwerp geïnteresseerd.

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat de studenten van de minor Spirit geen bijzondere kenmerken hebben in vergelijking met de GGZ-studenten. De studenten zijn overwegend vrouwen. Met betrekking tot de Big 5 dimensies scoren de Spirit-studenten hoog op de dimensies goedaardig en warm en openheid voor ervaringen. Hun motieven zijn definitief intrinsiek. Dit feit is te herkennen aan de resultaten uit de GMI vragenlijst en de interviews. De interviews tonen aan dat hun motieven van persoonlijke of professionele aard zijn. Wanneer deze van professionele aard zijn, zijn de persoonlijke redenen echter ook belangrijk. De primaire motivatie lijkt de zoek naar antwoorden op levensvragen te zijn. Duidelijk is dat zij niet voor de minor hebben gekozen omdat vrienden ook meedoen of omdat programma makkelijk zou zijn. De uit eerder onderzoek gevonden uitspraken over secularisatie en de afwending van traditionele religies is ook in dit onderzoek te vinden. Hun visie op spiritualiteit en religie sluit aan bij de gevonden literatuur. Het is moeilijk voor hun om een definitie van spiritualiteit te geven. Verder is er een afwending van traditionele religies te zien waarbij religie en spiritualiteit toch samenhangend voor de studenten zijn. De uit eerder genoemde conclusies dat spiritualiteit in het onderwijsprogramma van studenten in sociale werkvelden van belang is, is in dit onderzoek terug te vinden. De behoefte aan spirituele opleidingen voor studenten om in de toekomst professioneler te kunnen werken bestaat.

4.2. Beperkingen van dit onderzoek

Er zijn wel een aantal beperkingen voor dit onderzoek te vinden. De grootste beperking is de proefpersonengrootte. Er hebben weinig studenten de vragenlijsten ingevuld. Wij hebben $n = 37$ voor de Spirit studenten en $n = 14$ voor de GGZ-studenten. Met betrekking

tot de proefpersonen is het ook opvallend dat er uit de GGZ-groep alleen vrouwen de vragenlijst hebben ingevuld. Hierdoor was het moeilijk om naar sekseverschillen te kijken. Verder zou het beter zijn om meer demografische gegevens van de studenten te onderzoeken, bijvoorbeeld de vraag naar de godsdienst. Bovendien ontbreekt er in de vragenlijst voor de GGZ-studenten de vraag naar de studierichting.

Ook voor het kwalitatieve gedeelte kunnen een aantal beperkingen gelden. Het aantal deelnemers was laag; er waren slechts drie studenten die aan het interview hebben deelgenomen. Deze drie studenten hebben als enige op de aanvraag tot het interview gereageerd en zijn mogelijk gemotiveerder en meer tevreden met de minor dan andere studenten. Het is dus mogelijk dat de resultaten geen goede afspiegeling van de onderzoeksgroep geven. Verder hebben wij het hier waarschijnlijk ook te maken met problemen die vaak bij interviews ontstaan. De vraag ontstaat of de geïnterviewde mensen wel alles hebben genoemd. Misschien kunnen gevoelens van bijvoorbeeld schaamte en rol spelen of zijn zij vergeten iets te noemen omdat het voor hun zo duidelijk is dat men het niet hoeft te noemen. Een sterk punt van een kwalitatief onderzoek is de inachtneming van het individu. Nadelen zijn mogelijke interpretatiefouten en daardoor een lage betrouwbaarheid alsook de afhankelijkheid van de interesse of de motivatie van de geïnterviewde.

Bij het kwantitatieve gedeelte werd een goede betrouwbaarheid berekend. De deelnemers hebben alle vragen beantwoord behalve twee proefpersonen die een foute leeftijd hebben aangegeven (11 en 99). Het zou mogelijk kunnen zijn dat andere vragen ook niet juist werden beantwoord door deze studenten. Een mogelijke verklaring voor de foute gegevens is dat de studenten er niet zeker van waren dat de gegevens anoniem worden verwerkt. Bij de analyse blijkt een verwijdering van hun gegevens geen invloed op de resultaten te hebben.

4.3. Aanbevelingen

Het grootste probleem bij dit onderzoek was het lage aantal aan proefpersonen. Gezien het aantal aan ingevulde vragenlijsten is het raadzaam om dit onderzoek te herhalen. Voor de toekomst zouden wellicht alle studenten die aan de minor meedoen de vragenlijst invullen. Het zou verplicht moeten zijn en gezien worden als deel van het programma. Ten tweede is het raadzaam om een verdere vragenlijst te gebruiken die motivatie kan meten. Dus motivatie om überhaupt aan de minor mee te doen. Met de GMI kan de vraag naar de redenen van de studenten voor hun keuze niet worden beantwoord. Verder zou een open vraag naar de persoonlijke motivatie in de vragenlijstbatterij nuttig zijn. Omdat de groepen niet veel van

elkaar verschillen is het raadzaam een persoonlijkheidsvragenlijst met een normeringsschaal te gebruiken zodat een tweede groep niet nodig zou zijn.

Een doel van de minorprogramma is dat de studenten zichzelf beter leren kennen. Als zij zichzelf kennen kunnen zij anderen beter helpen en dus professionelere werknemer zijn. De van de Hogeschool Saxion genoemde doelgroep bestaat uit studenten die behoefte hebben om zich te verdiepen in wat hen drijft. De studenten zouden behoefte hebben om met hart en ziel in studie en werk te staan (Spirit!, 2013, para.16). In vergelijking met de motieven en wensen van de studenten passen de doelen bij elkaar. De genoemde motieven van de studenten passen bij het minorprogramma. Gezien de resultaten dat de studenten hoog op de dimensies openheid voor ervaringen en goedaardig en warm scoren, zou het informatiemateriaal over de minor aangepast kunnen worden. De focus kan erop liggen dat het programma een ervaring voor de studenten is en nuttig zou kunnen zijn bij hun later beroep in de gezondheidszorg of anderen beroepen. Een evaluatiestudie over de minor zou hier antwoorden in detail kunnen geven.

Referentielijst

- Baarda, D. B., Goede, M. P. M. de, & Teunissen, J. (2009). *Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek* (p. 314-334). Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Bauer, J. J., & McAdams, D. P. (2004). Personal Growth in Adults' Stories of Life Transitions. *Journal of Personality, 72*(3), 573-602.
- Bennett, K., Shepherd, J., & Janca, A. (2013). Personality Disorders and Spirituality. *Current Opinion Psychiatry, 26*, 79-83.
- Bohlmeijer, E.T. (2007). *De verhalen die we leven: Narratieve psychologie als methode*. Amsterdam: Boom.
- Bohlmeijer, E., & Westerhof, G. J. (2010). *Op verhaal komen – Je autobiografie als bron van wijsheid*. Amsterdam: Boom.
- Boonk, E., Folsche, L., & Hooijsma, J. (2013). Onderzoek Minor Spirit. *Opdracht binnen de Academie Mens & Maatschappij op de Hogeschool Saxion in Enschede*.
- Brawer, P. A., Handal, P. J., Fabricatore, A. N., Roberts, R., & Wajda-Johnston, V. A. (2002). Training and Education in Religion/Spirituality within APA-Accredited Clinical Psychology Programs. *Professional Psychology: Research and Practice, 33* (2), 203-206.
- Diallo, A. (2013). Clients' Willingness to Incorporate Religion or Spirituality in Counseling: A Brief Report. *Rehabilitation Counseling Bulletin, 56*(2), 120–122.
- Drolma, L. S. (2003). *Change of heart: The bodhisattva peace training of Chagdud Tulku*. Junction City, CA: Padma Publishing.
- Fry, P. S. (2000). Religious involvement, spirituality and personal meaning for life: Existential predictors of psychological wellbeing in community-residing and institutional care elders. *Aging & Mental Health, 4*(4), 375-387.

Goldberg, L. R. (1990). An Alternative “Description of Personality”: The Big-Five-Factor Structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216-1229.

Goldberg, L. R. (1999). A Broad-Bandwidth, Public-Domain, Personality Inventory Measuring the Lower-Level Facets of Several Five-Factor Models. *Personality Psychology in Europe*, 7, 7-28.

Großmaß, R. (2008). Die Rolle des Geschlechterverhältnisses in der Sozialen Arbeit – ein Blick auf die Geschichte der Profession. *Soziale Arbeit*, 57, 387-397.

Hills, P., Francis, L. J., Argyle, M., & Jackson, C. J. (2002). Primary Personality Trait correlates of religious Practice and Orientation. *Personality and Individual Differences*, 36(2004), 61-73.

Hodge, D. R., & Boddie, S. C. (2007). Social Workers’ Personal Spiritual Characteristics and Their Conceptualizations of Spirituality and Religion: A Mixed Method Study. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work*, 26(1), 53-70.

Hoeksema, S. N., Larson, J., & Grayson, C. (1999). Explaining the Gender Difference in Depressive Symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(5), 1061-1072.

Hoekstra, H. A., de Fruyt, F., & Ormel, J. (2003). *NEO-PI-R (NEO Personality Inventory) Big Five*. Lisse : Swets Test Publishers.

Hooff, M. L. M. van, & Baas, M. (2013). *Recovering by Means of Meditation: The Role of Recovery Experiences and Intrinsic Motivation*. *Applied Psychology: An International Review*, 62 (2), 185–210.

Huber II., J. T., & MacDonald, D. A. (2012). An Investigation of the Relations between Altruism, Empathy, and Spirituality. *Journal of Humanistic Psychology*, 52(2), 206-221.

Jong, H. W. (2013). Mindfulness and Spirituality as Predictors of Personal Maturity Beyond

- the Influence of Personality Traits. *Mental Health, Religion & Culture*, 16(1), 38-57.
- Kotrla Topić, M., Perković Kovačević, M., & Mlačić, B. (2012). Relations of the Big-Five personality dimensions to autodestructive behavior in clinical and non-clinical adolescent populations. *Croatian Medical Journal*, 53, 450-60.
- Korte, J., Bohlmeijer, E. T., Cappeliez, P., Smit, F., & Westerhof, G. J. (2012). Life Review Therapy for Older Adults with Moderate Depressive Symptomatology: A Pragmatic Randomized Controlled Trial. *Psychological Medicine*, 42, 1163-1173.
- Kuin, Y., & Westerhof, G. J. (2007). In Pot A.M., Kuin Y., Vink, M.T. *Handboek ouderpsychologie*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Lamers, S., Westerhof, G. J., Kovács, V., & Bohlmeijer, E. T. (2012). Differential Relationships in the Association of the Big Five Personality Traits with Positive Mental Health and Psychopathology. *Journal of Research in Personality*, 1-8.
doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jrp.2012.05.012>
- MacDonald, D. A. (2000). Spirituality: Description, Measurement, and relation to the Five Factor Model of Personality. *Journal of Personality*, 68(1), 153-197.
- Minoren (2013). Online verkregen via: <http://saxion.nl/wps/wcm/connect/1eefe29a-db10-4f39-b6f4-e23ddacad5f8/Minoren.pdf?MOD=AJPERES> op 01.03.2013.
- Narayanasamy, A. (2006). The impact of empirical studies of spirituality and culture on nurse education. *Journal of Clinical Nursing*, 15, 840-851.
- Over de Universiteit (2013). Online verkregen via: <http://www.uvh.nl/organisatie/over-de-universiteit> op 06.07.2013.
- Park, S. W., Bauer, J. J., & Arbuckle, N. B. (2009). Growth Motivation Attenuates the Self-serving Attribution. *Journal of Research in Personality*, 43, 914-917.
- Piedmont, R. L. (1999). Does Spirituality Represent the Sixth Factor of Personality? Spiritual

- Transcendence and the Five-Factor Model. *Journal of Personality*, 67(6), 985-1013.
- Puchalski, C., Ferrell, B., Virani, R., Otis-Green, S., Baird, P., Bull, J., Chochinov, H., Handzo, G., Nelson-Becker, H., Prince-Paul, M., Pugliese, K., & Sulmasy, D. (2009). Improving the Quality of Spiritual Care as a Dimension of Palliative Care: The Report of the Consensus Conference. *Journal of Palliative Medicine*, 12(10), 885-904.
- Rindfleish, J. (2005). Consuming the Self: New Age Spirituality as “Social Product” in Consumer Society. *Consumption Markets & Culture*, 8(4), 343-360.
- Roof, W. G. (1999). *Spiritual marketplace: Baby boomers and the remaking of American religion*. Princeton: Princeton University Press.
- Russel, R. (1998). Spirituality and Religion in Graduate Social Work Education. *Social Thought*, 18(2), 15-29.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54–67.
- Sanzenbach, P., Canda, E. R., & Vincentia J. M. (1989). Religion and social work: It's not that simple! *Social Casework: The Journal of Contemporary Social Work*, 70, 571-572.
- Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K. T., Christopher, P. J., Bernard, J. F., & Shelley, B. M. (2008). Who is Willing to Use Complementary and Alternative Medicine? *Explore*, 4(6), 359-367.
- Spirit! (2013). Online verkregen via: <http://www.kiesopmaat.nl/modules/saxion/AMM/118029/> op 01.03.2013.
- Vaus, D. D., & McAllister, I. (1987). Gender differences in Religion: A test of structural location theory. *American Sociology Review*, 52, 472–481.
- Wenger, J. L., & Yarbrough, T. D. (2005). Religious Individuals: Evaluating Their Intrinsic

and Extrinsic Motivations at the Implicit Level of Awareness. *The Journal of Social Psychology*, 145(1), 5–16.

Westerhof, G. J., & Bohlmeijer, E. (2010). *Psychologie van de levenskunst*. Amsterdam: Boom.

York, M. (2001). New Age Commodification and Appropriation of Spirituality. *Journal of Contemporary Religion*, 16(3), 361-372.

Zinnbauer, B. J., Pargament, K. I., Cole, B., Rye, M. S., Butter, E. M., Belavich, T. G., Hipp, K. M., Scott, A. B., & Kadar, J. L. (1997). Religion and Spirituality: Unfuzzifying the fuzzy. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 36(4), 549-564.

Zinnbauer, B. J., Pargament, K. I., & Scott, A. B. (1999). The Emerging Meanings of Religiousness and Spirituality: Problems and Prospects. *Journal of Personality*, 67(6), 889-919.

Bijlagen

1. Mail - Vragenlijst (Spirit-studenten)

Beste minor spirit student,

Zoals ik bij de meesten had aangekondigd gaat de universiteit Twente onderzoek doen naar de minor spirit en in het bijzonder de vakken autobiografisch onderzoek en spiritualiteit in praktijk in opdracht van Lars, Frank en mij. Hiervoor willen we jullie vragen de volgende link te openen en rustig de tijd te nemen om drie casussen uit te werken en enkele vragenlijsten. Probeer het deze week in te vullen.

We hopen op een grote respons en danken jullie alvast hartelijk voor het meedoen aan dit onderzoek.

De komende tijd zal een student van de masteropleiding (psychologie UT) sommigen van jullie benaderen om jullie te interviewen. Wij hopen dat jullie hier ook voor open staan. Daarnaast wens ik jullie succes met het uitvoeren van jullie eigen bachelor onderzoek.

Klik op de volgende link (jullie zijn semester 1 studenten)

<https://nl.surveymonkey.com/s/minorspirit>

Groeten namens Frank en Lars,

Monique

M.M.J. (Monique) Engelbertink MSc

senior lecturer

Academie Mens en Maatschappij

Masteropleiding Health Care and Social Work

2. Mail - Vragenlijst (GGZ Studenten)

Beste studenten minor GGZ,

Hierbij stuur ik jullie de mail met daarin de link naar het onderzoek dat de UT in samenwerking met de minor spirit en minor GGZ uitvoert.

Zoals ik jullie net in de les heb verteld hopen wij op een grote respons. Alvast heel erg bedankt en succes met invullen.

<https://www.surveymonkey.com/s/minorggz>

Graag invullen voor maandag 11 februari.

Jullie horen terug wat het onderzoek heeft opgeleverd en we zullen jullie op het einde van de minor nog een keer benaderen voor dit onderzoek.

met vriendelijke groet, namens Sharon en Lars

Monique

M.M.J. (Monique) Engelbertink MSc

senior lecturer

Academie Mens en Maatschappij

Masteropleiding Health Care and Social Work

3. Mail - Interviews

Beste student,

Wij, MayLin en Kamila, zijn twee psychologie-studenten van de Universiteit Twente. Wij zijn bezig met het schrijven van onze bachelorthese die gaat over de minor Spirit.

Voor deze bachelorthese hebben wij jullie mening over de minor Spirit nodig.

Wij willen op deze manier vragen of jij bereid bent en ook de tijd hebt om mee te werken aan een interview. Het interview zal ongeveer 30 minuten duren en het wordt natuurlijk anoniem verwerkt. De interviews willen wij graag afnemen in de 17e kalenderweek, dus van 22.04.13 tot 26.04.13. Wij zullen de interviews afnemen op het Saxion, zodat wij jullie op deze manier tijd kunnen besparen.

Wij willen onderzoeken waarom de studenten ervoor gekozen hebben om aan de minor mee te doen en of er een verandering heeft plaatsgevonden in het leven dan wel ideeën van de studenten die de minor gevolgd hebben. Doel van het onderzoek is om meer informatie over de minor te verkrijgen.

Als je interesse hebt om mee te doen met ons onderzoek en dus een interview van 30 minuten zou willen doen, kun je een mailtje sturen (het liefst voor vrijdag 19 april) om een afspraak te maken. Bij voorbaat dank ook namens de docenten van de minor Spirit: Lars Lanke, Frank Wijering en Monique Engelbertink.

Vriendelijke groeten,

Maylin Jonker (m.l.jonker@student.utwente.nl)

Kamila Queitsch (k.queitsch@student.utwente.nl)